FROM THE HISTORY OF ROMANIAN MEDICAL TERMINOLOGY. FOREIGN INFLUENCES

Ana Aşkar
Assist, PhD., "Iuliu Haţieganu" University of Medicine and Pharmacy, Cluj-Napoca

Abstract: Since the early times of human history, the medical act developed in paralel with magic and other unscientific practices. The healling methods and the pain therapy would have two distinct features: the preservation of the Greek and Latin medical terminology in the learned medical circles, and the modest medical knowledge for the majority of the "doctors". Medicine has done a long way through the dark ages of ignorance. In Romania, the popular medical language has been used until the Phanariot times, when the Greeks occupying high positions started to bring western teachers for their progeny and, in the 19th century, a number of youth from Romania went to French, German, Austrian and Italian universities. These "exchanges" caused the beneficial opening to French, German and Italian, which, after Greek and Latin, became the main academic languages in Europe. The translations from these languages, as well as the presence on Romanian teritory of different representatives of these nations on one hand, and the emerging Romanian schools and universities on the other hand, have endowed Romanian language with a rich and ever updated medical terminology. During the last decades, however, English has become the Lingua Franca in Medicine. Romanian is one of the languages that have adopted a large number of English medical terms, as a result of the countless exchanges and contacts of our specialists in different medical fields and of our medical students with the English speaking medical community and media.

Key words: terminology, anglicism, Lingua Franca, medicine, specialised language.

Motto: „...unui anumit univers al experienţei îi corespunde un anumit univers lingvistic."[1]
(Eugen Coşeriu)

În istoria timpurie a omenirii, pentru o lungă perioadă de timp, medicina s-a dezvoltat în paralel cu magia şi vrăjitoria, uneori strâns împletită, contopită chiar, cu aceste practici străvechi (Rusu 2010: 25). Conform cercetătorului, cel mai vechi text medical cunoscut, descoperit în Mesopotamia antică, a fost scris cu aproape cinci mii de ani în urmă şi aparţine unui medic sumerian anonim din Nipur. Inscripţia cu litere cuneiforme conţinea o serie de reţete, fără a menţiona însă bolile care puteau fi tratate cu ajutorul medicamentelor respective. Printre sursele timpurii ale ştiinţei medicale se numără şi *Corpus hippocraticum*. Medicului Hipocrat din Kos îi datorăm această contribuţie hotărâtoare, care inaugura o nouă epocă, medicina fiind de acum văzută ca o ramură a ştiinţei. Terminologia medicală fundamentală elaborată în epoca hipocratică a fost transmisă de-a lungul istoriei, din generaţie în generaţie (Rusu 2010: 25). Cum se explică acest lucru? Din DM aflăm că termenii medicali fundamentali au fost elaboraţi în epoca lui Hipocrat, că el a sistematizat

[1] Coşeriu 1994: 39

BDD-A29527 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:29 UTC)

cunoștințe preluate de la arabi, egipteni, evrei, greci și sumerieni și că *Aforismele* sale au rămas actuale până în ziua de azi.[2]

După apogeul cunoscut în epoca hipocratică, în Grecia a urmat o perioadă obscură pentru științe (Rusu 2010: 26). Grecul Galenus a apărut în Asia Mică în anul 131 după Hristos. „Precursor al medicinei experimentale moderne", el a preluat de la Hipocrat sistemul medical, iar Aristotel i-a inspirat forma, susține cercetătorul. Influența exercitată de Galenus urma să fie resimțită timp de 1400 de ani.[3] În epocile care au urmat, oamenii de știință au continuat să împrumute cuvinte grecești, formarea unor noi termeni fiind mult mai ușoară pe teren grecesc, în timp ce în limbile romanice, creația lexicală se bazează mai ales pe folosirea sufixelor și a prefixelor.

Latinii „au preluat de la greci cunoștințele, metodele de învățământ și terminologia" (Rusu 2010: 26). Unele terminații grecești au fost înlocuite cu terminații latine, acest fenomen marcând un grad de adaptare a terminologiei grecești la specificul limbii latine. Astfel, arată cercetătorul, terminația grecească *–os* a fost înlocuită cu *–us*, ca în bronch*os* > bronch*us*; terminația *-e* de la substantivele feminine, a devenit *–a*: theke (teche) > theka (teca). Romanii, conform autorului, au ținut să-și impună influența prin „latinizarea unor termeni de origine greacă". Mai mult, romanii au adăugat termenilor deja existenți în terminologia de origine greacă sinonime latine. În DM găsim exemple în acest sens: termenul *glandă*, în greacă, *aden*, are sinonimul latin *glans*. În limba română s-au păstrat ambele forme, observă autorul, cu tratament diferit: termenul latin a devenit termenul românesc *glandă*, în timp ce termenul grecesc se pretează mult mai bine la compunerea unor cuvinte noi, folosind rădăcina *aden*. După cum explică și Mariana Flaișer (2011), atunci când se compune un termen din două rădăcini , unde prima se termină cu consoană, iar a doua începe cu consoană, un „o" este adăugat între cele două consoane, ca în *ade**n**-o-**p**atie*.

În ghidul etimologic de la începutul dicționarului său, Valeriu Rusu precizează faptul că limbile greacă și latină constituie bazele terminologiei medicale (2010: 39). Domnia sa dă câteva exemple de termeni medicali care provin din cuvinte folosite în viața cotidiană, în greacă sau latină, în antichitate și care au servit ca material de bază pentru crearea de termeni medicali. De exemplu, cuvântul grec *agora* (piață publică) se regăsește în termenul *agorafobie* (teama de spații mari). De la romanul *claustrum* (spațiu închis, împrejmuit) avem *claustrofobie* (teama de spații închise). În latina clasică, *areolă* însemna o *curte mică*. În medicină, cuvântul respectiv a rămas cu sensul de „mic spațiu sau interstițiu într-un țesut,sau zonă inelară în jurul unei leziuni inflamatorii a pielii"(Rusu 2010: 28). *Vestibulum* și *atrium* denumeau componente ale unei locuințe romane. În terminologia medicală românească, o mulțime de termeni anatomici au preluat aceste cuvinte: *vestibul bucal, vestibul al cavității nazale, vestibul al laringelui*. *Atrium* se regăsește în atriile inimii. *Auricula*, ureche, se găsește în anatomie și cu sensul „în formă de ureche". *Diafragmă,* termen prezent și în vocabularul medical, provine din numele grec al peretelui dintre camere, *phragma*. Același perete era numit *septum* de către romani. În anatomie, *sept, septum* este folosit în termeni precum *sept cardiac, sept lingual, sept nazal* etc. Acestea sunt doar câteva dintre numeroasele exemple de cuvinte latine care au rămas în terminologia medicală actuală. Se observă

[2] Pentru citate atribuite lui Hipocrate se poate consulta şi http://classics.mit.edu/Hippocrates/aphorisms.1.i.html
[3] Științele folosesc din plin cuvinte de origine greacă. Mai mult, în limba română, majoritatea numelor de științe sunt preluate din limba greacă. De exemplu, filosofie (gr), geografie (gr.), biologie (gr.), stomatologie (gr.), dar algebră (arabă), medicină (lat.), informatică (lat).

BDD-A29527 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:29 UTC)

că „ambianța domestică romană este […] mai intens evocată în terminologia medicală, în raport cu cea greacă" (Rusu 2010: 29). Este normal, susține același autor, ca anatomia să fie domeniul în care abundă cuvinte care își au originea în viața cotidiană greacă și romană, întrucât anatomia este o realitate neschimbată de la punerea bazelor sale și până în ziua de azi. Terminologia anatomiei macroscopice se bucură astfel de o remarcabilă coerență, bazele acesteia fiind puse într-o epocă în care greaca și latina erau materialul de construcție unic. Terminologia referitoare la numele anatomice a fost general acceptată și adoptată de către generațiile succesive de medici.

Limba latină cultă, limba scrierilor literare și științifice, și latina populară s-au suprapus în perioada de glorie a Imperiului Roman. Unitatea și coerența latinei clasice, precum și aura sa nobilă, cultă, au contribuit la adoptarea acesteia ca limbă de bază a medicinei. O calitate esențială a vocabularului latin, dar și a celui grec, este capacitatea de a forma noi cuvinte pe baza celor existente. Astfel, noile idei și concepte au fost introduse în limbajele de specialitate păstrând, în același timp, unitatea și coerența prin folosirea aceluiași material lingvistic modular.[4] O serie de rădăcini, sufixe și prefixe au servit la construirea progresivă a vocabularului specializat al multor științe, printre care și medicina, rezultând termeni foarte concentrați, care condensau într-o formă concisă foarte multă informație (Rusu 2010: 30).

După destrămarea Imperiului Roman și formarea limbilor romanice, latina clasică a continuat să fie folosită în școli, în administrație și de către clerul catolic. Medici aparținând diferitelor școli europene foloseau o limbă comună, latina, pentru deprinderea învățăturilor medicale și apoi pentru diseminarea experienței acumulate. În Evul Mediu terminologia medicală rămâne sub semnul lui Galenus, scrierile sale fiind considerate de căpătâi. Totuși, pentru o lungă perioadă de timp, diagnosticul și terapia au fost foarte limitate, biserica opunându-se traducerii textelor medicale grecești și latine. Traducătorii arabi au făcut, însă, acest lucru, influența limbii arabe asupra terminologiei medicale rămânând, totuși, foarte limitată. Dintre cuvintele de origine arabă care au rămas în limbajul medical până astăzi Rusu reține: *sirop*, *alcool*, *alcalin*, *elixir*, *natrium*, *kalium* (2010: 31).

Limba latină a dominat medicina europeană până în secolul al XVI-lea. Conform Doinei Butiurcă, atunci când, la inițiativa unor chirurgi din Lyon și din alte provincii franceze, în Franța au apărut primimele traduceri în limba franceză ale unor texte medicale antice și medievale, facultățile de medicină au reacționat în mod negativ. „...ştiinţa, câtă era, trebuia să rămână criptică pentru neiniţiaţi", iar teama „prăbuşirii medicinei seculare fondate de Galenus, Hipocrat şi Aristotel" (Rusu 2007: 35) depăşea orice sentiment al conştiinţei lingvistice" (Butiurcă 2008: 43). Părerea conform căreia medicii, și în zilele noastre, văd omenirea împărțită în „medici și restul lumii" este împărtășită și de alți cercetători, precum Christian Baylon și Xavier Mignot (1994: 329), care observă barierele lingvistice şi distincţiile sociale pe care unii medici, nu puţini la număr, doresc să le păstreze pentru a se delimita de restul societăţii.

[4] În epoca modernă, conceptul de construcție având la bază elemente modulare, simple, de tip „LEGO", a fost din plin valorificat în designul industrial, dar și la reprezentarea grafică a construcțiilor complexe (de exemplu, pentru vizualizarea unei combinații de elemente chimice).
În studiul limbilor, de asemenea, a fost folosită imaginea diferitelor „cărămizi" constituind elemente de vocabular, pentru a facilita înțelegerea structurii cuvintelor, a expresiilor, a propozițiilor etc.

BDD-A29527 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:29 UTC)

Influența limbii franceze asupra limbajului medical a cunoscut o creștere considerabilă în secolul al XVI-lea, ajungând la apogeu în secolul al XVIII-lea prin contribuția lui Louis Pasteur și Claude Bernard (Butiurcă 2008: 43), când, conform aceleiași autoare, franceza medicală a ajuns până în America Centrală, America de Nord și de Sud, în Africa, Extremul Orient și tot bazinul mediteraneean. Așadar, înaintea ,,dominației anglo-saxone, vocabularul medical s-a format timp de mai multe secole pe baza tezaurului de afixe grecești și latine" (Rusu 2010: 20), acest proces continuând cu înnoirea și îmbogățirea limbajului medical prin aportul limbii franceze în secolele XVI-XVIII.

La începuturile ei, fiecare terminologie apare embrionic, sub forma unui grupaj, a unui nucleu de termeni. Flaișer arată că printre primele terminologii atestate în spațiul românesc s-au numărat terminologia religioasă, terminologia judiciară, terminologia muzicală și cea medicală. Lingvista arată că nucleele care constituiau forme timpurii, incipiente, ale terminologiilor conțineau termeni populari și regionalisme. „Referitor la domeniul medicinei, aceste cuvinte numesc bolile epocii (*ciuma, lepra* etc), lăcașurile (*bolnițe, spitale*) unde erau adăpostiți și tratați bolnavii (*oamenii betegi și pătimași*) de către puținii specialiști ai vremii (*vraci, bărbieri, descântători, moașe, gherani* etc.) (Flaișer 2011: 13).

S-a scris că „toate schimbările de profunzime dintr-un domeniu științific se reflectă, în primul rând, în inovațiile terminologice."(Flaișer 2011: 13) Cercetătoarea menționează faptul că în documentele vechi din secolele XVII-XVIII se puteau găsi termeni care se refereau la anatomia umană (crierii capului), stări patologice (*beteag, lângoare, a dzăcea, bubușlii, rosătură în pântec*), leziuni (*rană*), leacuri populare, prescripții și produse farmaceutice (*doftorie de albeață, recetă pentru friguri, alefie*).

În secolele al VIII –lea și al IX-lea, în lumea arabă, în cetăți ca Bagdadul și Damascul, existau vânzători de medicamente și condimente, precursorii farmaciștilor de astăzi. În secolul al XI-lea, Frederich al II-lea decreta diferențierea dintre medici și farmaciști, prin „Decretul din Salerno" (numit și "Constitutiones" sau *Medizinalordnung)*, conform căruia medicii nu aveau voie să dețină farmacii, iar prețurile medicamentelor erau fixate prin lege.

Primul spital din România a fost construit la Sibiu, în 1292[5]. În Transilvania medievală, apar primele *apoteci* (*apotiki*, termen preluat din limba greacă veche , prin latină, *apotheca*, prezent și în limbile germană, maghiară, spaniolă etc.) la Sibiu, Cluj și Brașov.(Cantemir 78: 204, 216). În secolul al XVII-lea se construiesc spitale: în București, Spitalul Colțea, 1704; Spitalul Pantelimon, 1735; Institutul medico-chirurgical din Cluj, 1773; în 1818 este construit Spitalul Carolina din Cluj; în Sfântu Gheorghe primul spital a fost inaugurat în 1853[6]; în Iași, Spitalul Sf. Spiridon, 1757; abia în 1892 „Spitalul de Holeră", actuala Clinică de Boli Infecțioase din Cluj. „Practica spitalicească și înființarea de școli medicale sunt elemente care au contribuit substanțial la formarea terminologiei medicale românești, la răspândirea și fixarea termenilor medicali" (Flaișer 2011: 14). Pe tărâmul limbii române, primul text medical mai important datează, conform majorității surselor, din secolul al XVIII-lea.[7] Acesta este o traducere din limba greacă a aforismelor lui Hipocrat, apărută sub titlul

[5] Tribuna, Sibiu. Articol disponibil la adresa:http://www.tribuna.ro/stiri/actualitate/primul-spital-romanesc-s-a-deschis-acum-721-de-ani-la-sibiu-86271.html, consultat în 16 august 2018.
[6] http://spitfog.ro/istoric, consultat 16 august 2018.
[7] Totuși, Mariana Flaișer susține că acest document datează din secolul al XVII-lea.(Flaișer 2011: 14)

BDD-A29527 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:29 UTC)

Alegerile lui Ippocrat. Manuscrisul numărând 24 de pagini se găsește la Biblioteca centrală universitară „Mihai Eminescu" din Iași. (Rusu 2010: 25) De asemenea, fapt semnificativ pentru influența altor limbi asupra terminologiei medicale românești, traducerea mai sus amintită conține, conform Marianei Flaișer, „multe grecisme și calcuri după model grecesc" (2011: 14).

În secolele al XVIII-lea și al XIX–lea, popularizarea științelor se făcea în primul rând prin intermediul traducerilor, așa cum este și cazul *Alegerilor lui Ippocrat*. Traducerile textelor medicale au condus la dezvoltarea terminologiei medicale prin importarea neologismelor pe de-o parte și, pe de altă parte, crearea termenilor medicali românești. „Termenii populari, extrem de numeroși în primele scrieri medicale, încep să fie dublați de neologisme din latină, greacă, germană, franceză: începenii (elementuri), ologirea (paralizia), […] gălbinare (icterus)" (Flaișer 2011: 14). Fondarea facultăților de medicină și dezvoltarea presei medicale, arată autoarea, au contribuit în mod hotărâtor la progresul științei medicale românești. Astfel, în 1869 este înființată Facultatea de Medicină din București, urmată după zece ani, în 1979, de Facutatea de Medicină din Iași. Lingvista enumeră numele unor medici români care au contribuit la „structurarea terminologiei medicale și a limbajului medical românesc": Ioan Molnar Piuariu, Petru Maior, Iosif Pașca, Samuil Vulcan, Vasile Popp, P.V. Ungureanu, Șt.U Episcopescu, N. Crețulescu, C. Vârnav, N. Chiricopul, Al. Fătu etc.. Flaișer menționează publicațiile de specialitate apărute în acea perioadă: Povățuitorul Sănătății și a economiei, Iași 1845-1848; Foaia Societății de medici și naturaliști din Iași, 1851-1853, etc.

În anii 1646, 1652, conform Marianei Flaișer (2011: 39-40), în „pravilele împărătești" apăreau elemente de medicină legală referitoare la pedepsele pentru omoruri, pruncucideri, violuri, etc.. „Rolul vraciului, al doftorului , al bărbierului sau al moașei era extrem de important în societatea vremii". În aceste pravile se întâlnesc „în mod accidental" informații despre medicină. Se întâlnesc puțini termeni, ca de exemplu: vraci, rană, rănit, a tămădui, descântătoare, etc.. La Dimitrie Cantemir, care învățase latina și greaca încă din copilărie, se găsesc mai mulți termeni medicali. Nutrind un interes deosebit pentru multe domenii ale științelor, om de cultură complet, savantul scrie în anul 1705, *Istoria ieroglifică*, a doua scriere a sa în limba română. În aceasta sunt cuprinse și maxime legate de suferințele omenești.

Observațiile legate de influența limbii latine asupra românei încep cu faptul că limba română are la bază limba latină. La fel ca limba greacă, latina și-a exercitat influența asupra limbii române în etape. Româna datorează latinei cuvinte care denumesc viscerele, oasele, mușchii, nervii (Flaișer 2011: 33). În continuare, lingvista arată că în farmacie „latinismele și termenii latinești adaptați la sistemul morfologic al limbii române denumesc substanțe chimice (carbo medicinalis, acidum lacticum, nitricum concentratum), plante medicinale (mentha piperita, lavandula spica), părți ale plantelor (radix, cortex)[8]" etc. Chiar și în terminologia populară și în româna de bază putem observa asemănarea uimitoare cu limba latină la nume de părți ale corpului omenesc: „*corp* (lat. corpus), *cap* (lat. caput), *dinte* (lat. dentem), *față* (lat. facies), *frunte* (lat. frontem), *gingie* (lat. gingiva), *limbă* (lat. lingua), *nară* (lat. nares), *nas* (lat. nasus), *ochi* (lat. oculus), *păr* (lat. pilus), *țeastă* (lat. testa), *ureche* (lat. auricula), *trunchi* (lat. trunculus), *mădular* (lat. medullarium, sau medullaris), *barbă* (lat. barba), *bucă* (lat. bucca), *gură* (lat. gula), *buric* (lat. umbilicus), *pântece* (lat. pantex, panticem), *vână* (lat. vena), *mușchi* (lat. musculus)", termeni pentru funcții ale organelor corpului omenesc: „*a bea* (lat. bibere), […] *a înghiți* (lat. ingluttire), *lacrima* (lat. lacrima), *a mesteca* (lat. masticare), *muc* (lat. muccus), *sete* (lat. sitis), *a linge* (lat.

[8] Termeni precum *radix, cortex* aparțin atât botanicii, cât și medicinei.

BDD-A29527 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:29 UTC)

lingere), *a mânca* (lat. manducare) […] termeni de rudenie, termeni religioşi, termeni referitori la floră, faună, agricultură, etc."(Flaişer 2011: 25).

Există documente care atestă faptul că în Evul Mediu latina era folosită pe teritoriul țării noastre nu numai în corespondența diplomatică purtată cu Polonia, Ungaria și Vaticanul, ci și în „acte vamale, rețete medicale, o bogată corespondență) care au circulat în principate înaintea primelor scrieri în limba română, în paralel cu documentele scrise în limba slavonă."(Flaişer 2011: 26). Pentru perioada cuprinsă între secolele XVI-XVIII, lingvista atestă activitatea medicală și farmaceutică în *apoteci* (farmacii) și *bolnițe* românești (termen de origine slavă, care a fost ulterior înlocuit cu termenul internațional „spital"). În acea perioadă, arată cercetătoarea, avea loc un „înfloritor comerț cu mirodenii sau subtanțe folosite drept leacuri." În secolul al XVIII-lea circulă lexicoane și prescripții medicale scrise în limba latină, ca de exemplu Dictionarium Valachico-Latinum (1700) (Flaişer 2011: 27). Cercetătoarea susține că mai ales în Transilvania se făceau eforturi pentru a traduce lucrări medicale și pentru a structura terminologia medicală românească „prin adaptarea unor termeni arhaici". Astfel, bazele terminologiei medicale românești s-au pus înainte de secolul al XVIII-lea, latina savantă având un rol fundamental în structura limbajului medical și farmaceutic. Iată câteva exemple de termeni de origine latină care circulau în scrierile medicale vechi românești din secolele XVII-XVIII: „arterie, cură, dietetică, execuție, mixtură, polluție, pulmâni, puls, reproducție, dilatație, glandă, subștanție"(Flaişer 2011. 28). Lingvista menționează faptul că în secolele XVIII-XIX, mulți termeni latinești apar calchiați în textele românești și dă următoarele exemple: „*brânca de nainte* (antebrachium), *cheiuța* (clavicula), *folcuțele inimii* (ventriculi), *mațul de doisprezece degete* (intestinum duodenum), *mațul orb* (intestinum coecum), *muma smerită* (pia mater), *muma tare* (dura mater), *panușă* (peritoneu), *părețele sau gardul inimii* (septum cordis), etc.". Observăm că ulterior s-a renunțat la utilizarea acestor calcuri, apelând direct la termenii latini (*claviculă, sept, cec, peritoneu, ser*, etc.).

Deosebit de important este faptul că latinismele erau folosite nu numai în textele traduse, ci și în studiile originale ale medicilor români. Aceștia au scris tratate și manuale de medicină la sfârșitul secolului al XIX-lea, dar s-au ocupat și de munca de popularizare a științei medicale. Lingvista Mariana Flaişer susține că la începuturile terminologiei medicale românști , termenii latinești erau adunați și sistematizați în glose, „din dorința medicilor de a impune neologismul savant în locul termenilor populari": „ologie de un deosebit mădular (paralysis localis) […] limbrici (helmithiasis), stârpiciune (sterilitas), amețeala (vertigo), pecinginea roșie (gutta rosacea)". Domnia sa consideră că motivul preferinței pentru termenii latini este mândria de a fi descendenți ai romanilor, prestigiul deosebit al limbii latine în cadrul culturii europene. Credem că cel puțin la fel de important a fost al doile motiv invocat de către lingvistă, și anume traducerea din limba franceză a numeroase tratate și manuale, care a dus la romanizarea vocabularului medical. Trebuie să reținem faptul că și în secolul al XIX-lea, limba latină a rămas cu predilecție "Sursa externă a îmbogățirii terminologiei medicale românești"(Flaişer 2011: 29). Asemenea tuturor celorlalți lingviști ale căror lucrări au fost consultate în decursul cercetării noastre, Doicescu (2014: 43) afirmă că majoritatea termenilor medico-farmaceutici provin din greacă și latină și că în Evul Mediu s-a adăugat (încă

BDD-A29527 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:29 UTC)

n.n.) un strat de termeni provenind din limba arabă.[9] Următoarele valuri de influențe terminologice au fost din germană, franceză, slava veche și engleză.

Dintre limbile neolatine, franceza este cea care a exercitat cea mai importantă influență asupra terminologiei medicale românești. Acest fapt se datorează preocupării constante pentru modernizarea acesteia, numeroaselor traduceri de tratate medicale și manuale de anatomie, chimie, fiziologie, etc. pe care medicii români le-au făcut răspunzând nevoii de modernizare a medicinei românești. Aceste progrese au contribuit la înființarea școlilor medicale și a facultăților de medicină în secolul al XIX-lea. Printre neologismele medicale provenite din latină prin filiera franceză, Flaișer menționează următorii termeni*: inflamație* (< fr.< lat.), *salivație* (< fr.< lat.), *iritație* (< fr.< lat.), *decoct* (< fr.< lat.), *scorbut* (< fr.< lat.). Din limba franceză provin substantivele *maladul* și *malada*. Substantivul *maladie* a rezistat în terminologia românească până în prezent, în timp ce *maladul* și *malada* au dispărut sub presiunea slavului *bolnav*, *bolnavă* (2011: 15). Tot din franceză, arată lingvista, provin și termenii: „corolă (fr.), inodor (fr. lat.), striat, narcotic (fr. lat), ductil (fr.), frunze lanceolate (fr.)" etc. (2011: 32).

În secolul al XIX-lea, neologismele franceze au înnoit într-o oarecare măsură limbajul vechi, dominat totuși de termenii medicali populari și de cei proveniți din limba greacă. Aceasta este epoca „în care procesul de selecție, de adaptare a termenilor neologici era extrem de intens."(Flaișer 2011: 16). Observăm că intensitatea cu care se redefinesc granițele terminologiei medicale a continuat să crească de-a lungul anilor, această caracteristică fiind valabilă până în prezent.

La jumătatea secolului al XX-lea, limba engleză a trecut cu repeziciune pe primul loc în ierarhia limbilor de circulație internațională. În această perioadă marcată de cele două Războaie Mondiale, dar și de valurile de descoperiri științifice de o intensitate și amploare fără precedent în istoria omenirii, utilizarea limbii engleze pe o scară tot mai largă a dus la îmbogățirea multor limbaje de specialitate cu numeroase americanisme și anglicisme. Această „supremație" a limbii engleze s-a manifestat destul de devreme și în domeniul medical, după ce limba greacă, limba latină și, mult mai târziu, limba franceză ocupaseră acest loc timp de două milenii (Butiurcă 2008: 43). Începând cu anii '40 și continuând până în prezent, biologia moleculară a fost și continuă să fie una dintre sursele majore de neologisme medicale. În dicționarul său medical, Valeriu Rusu susținea această observație, confirmată ulterior și de Doina Butiurcă în articolul său, „Limbajul medical. Influența engleză" (Butiurcă 2008: 43-51). Autoarea subliniază caracterul prolix[10] al terminologiei medicale românești din secolul al XX-lea și descrie structura stratificată a vocabularului medical ce cuprinde: termeni medicali de origine francofonă; termeni interdisciplinari, preluați din alte limbaje; termeni neadaptați la sistemul fonetic al limbii române (xenisme); concepte medicale actualizate (Butiurcă 2008: 43-44). Constituirea unei terminologii medicale prin sedimentarea straturilor succesive, de diverse proveniențe, prezintă un interes deosebit, întrucât tocmai acest proces lingvistic a dus la realitatea cu care ne confruntăm în prezent, și anume întrepătrunderea unor falii lexicale de origini

[9] După cum se poate vedea mai sus, Hipocrate a preluat și elemente din medicina arabă, deci stratul lexical arab adăugat în Evul Mediu este al doilea strat de această origine. La fel s-a întâmplat și cu limbile greacă și latină: de-a lungul timpului asistăm la reînnoiri ale influenței acestor limbi, prin aportul repetat de termeni care aparțin acestor limbi.

[10] PROLÍX, -Ă, *prolicși, -xe,* adj. (Despre vorbire, stil) Lipsit de concizie, prea încărcat; (despre oameni) care se exprimă cu prea multe cuvinte (adesea inutile), confuz sau complicat. – Din fr. prolixe, lat. prolixus. disponibil la adresa URL https://dexonline.ro/definitie/prolix, consultat în 23 iulie 2018.

BDD-A29527 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:29 UTC)

diferite. Observăm faptul că, atâta timp cât latina a fost limba comună şi unică a comunităţii medicale europene[11], medicina a beneficiat de un vocabular care se distingea prin claritate, fiind astfel mai uşor de predat şi de învăţat.

După cum s-a dovedit în această lucrare, impunerea unei limbi, atât prin larga sa răspândire geografică, cât şi prin utilizarea sa de către un număr impresionant de persoane, prin dezvoltarea ştiinţelor, dar mai ales în funcţie de puterea politică şi economică, este un fenomen normal, care s-a repetat în istoria omenirii.

În secolul al XX-lea, limbajul medical a ajuns într-un impas. Trecerea de-a lungul istoriei de la o limbă dominantă la alta, precum şi dezvoltarea treptată a ştiinţelor medicale a dus, printre altele, la caracterul încărcat şi lipsit de concizie şi claritate al terminologiei medicale actuale, calificată ca "prolixă" şi de către Valeriu Rusu (2010: 39). Baylon şi Mignot au o poziţie şi mai dură, considerînd că limbajul medical era, la sfârşitul secolului trecut, „peu scientifique", din cauza lipsei de precizie prin adăugarea de sensuri noi unor termeni mai vechi sau schimbarea totală a sensului, prin folosirea eponimelor şi prin „absenţa standardizării" (Baylon &Mignot 1994: 327-328).

În prezent, principala sursă de neologisme medicale este engleza (americană), după părerea avizată a lui Valeriu Rusu. Acesta observa că după 1950, au fost create o mulţime de neologisme având ca origine limba engleză. Dezvoltarea economică a Statelor Unite după cel de-al doilea Război Mondial are implicaţii diverse şi foarte profunde atât în avansarea cunoştinţelor medicale, cât şi în mişcarea forţei de muncă. Activitatea de cercetare, resursele umane supercalificate, tehnologia de ultimă oră, materialele şi substanţele folosite în laboratoare, spaţiile dotate corespunzător în vederea desfăşurării activităţii de cercetare, toate depind de mijloace materiale. Sursa fondurilor contează mult mai mult decât în trecut, întrucât anumite domenii de cercetare sunt condiţionate de tehnologia folosită, iar investigaţiile de laborator devin din ce în ce mai sofisticate şi mai complexe.

Făcând referiri la caracterul terminologiei medicale româneşti în secolul al XX-lea, Doina Butiurcă susţine ideea că bazele francofone ale acesteia au rămas neschimbate. Autoarea pune integrarea perfectă a termenilor francezi în vocabularul limbii române pe seama rădăcinilor de origine greco-latină (Butiurcă 2008: 45).

Rusu (2010: 11) afirmă că bazele terminologiei medicale româneşti s-au construit în secolul al XIX-lea, în cea mai mare parte, din cea franceză, care se adaptează uşor la limba română, spre deosebire de neologismele provenite din limba engleză, care pun multe probleme de adaptare. Pentru limba română, franceza continuă să fie şi astăzi „...o sursă sigură de neologisme, deoarece acestea se adaptează cu uşurinţă la mediul lingvistic românesc" (Rusu 2010: 13). Din acest motiv, bazele greco-latine împreună cu stratul mai nou, de provenienţî franceză, constituie în continuare fundamentele terminologiei medicale româneşti. În ultimele decenii, însă, a crescut considerabil numărul termenilor anglo-americani.

Referindu-se la sursa internă a terminologiei, Mariana Flaişer scrie că în secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea era însemnat numărul de elemente populare, creaţii lexicale derivative şi calcuri (2011: 21). În secolul al XIX-lea terminologia medicală românească a dobândit, în tot mai mare măsură,

[11] Însuşi faptul de a folosi o limbă comună este dovada existenţei acestei comunităţi.

BDD-A29527 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:29 UTC)

caracterul de terminologie ştiinţifică, numărul de neologisme transformând-o într-un „neolimbaj”, tot mai inaccesibil publicului neavizat. Spre deosebire de secolul al XIX-lea, când se încerca traducerea termenilor străini, înlocuirea lor cu calcuri, termeni derivaţi sau perifraze, în secolul al XX-lea şi la începutul secolului al XXI-lea rezistenţa împotriva termenilor străini a scăzut considerabil atât în ţara noastră, cât şi în alte spaţii lingvistice (Flaişer 2011:23). Făcând parte din categoria terminologiilor ştiinţifice, susţine lingvista, terminologia medicală se supune criteriului formării din surse externe, adică din termeni neologici. Astfel, „Consecinţa firească a acumulării de neologisme de proveniențe diferite este accentuarea imaginii de neolimbaj, imagine prefigurată încă din secolul al XIX-lea” (2011: 22). În 2010, autorul DM identifica serii de cuvinte noi pe care le-a inclus în lucrarea sa: termeni care aparţin imagisticii medicale, cu un vocabular în plină expansiune (Rusu 2010: 19) şi termeni noi care se datorează evoluţiei tehnicilor din domeniul biologiei moleculare. Urmează psihologia, psihiatria şi medicinile alternative şi complementare.

În prezent, afixele şi afixoidele (sufixele, prefixele, sufixoidele şi prefixoidele) de origine latină continuă să joace un rol important în formarea unor noi termeni medicali. Dintre afixele latineşti care se regăsesc şi în limba română, Mariana Flaişer (2011:33) menţionează sufixe latineşti: „-tor, -toare (lat. –torius), -ătare, -itare (lat. –itas, -itatis), etc.”; prefixe latineşti: „a- an-, ab-, com-, ex-, in-, etc.”; (exemple: abiotic, incizie, expectoraţie) şi prefixoide latineşti: „multi-, non-, pluri-, fero-, supra-, infra-, extra-, intra-, etc.”;(exemple: intraperitoneal, transtoracic). În capitolul „Călătorie în lumea cuvintelor”, cercetătoarea dă câteva exemple interesante de termeni româneşti de origine latină, sau cu dublă etimologie (2011: 35): lat. barba- barbilia- bărbă, bărbie; lat. bucca „gură”- bucă (obraz), bucălat; bucată, îmbuca; lat. gula- gura; lat. rostrum (cioc)- rost (gură), păstrat în expresia „pe de rost”; lat. maxilla (maxilar)- măsea. O serie de expresii latineşti s-au impus în limbajul medical datorită intensei lor circulaţii. De exemplu, „în extremis, mater certa, pater semper incertus, facies hippocratica, partus praematurus [...], ante partum, post partum, in vitro, in vivo, per os, obortus iminente, status febrilis, extra periculum, casus incurabilis, ante mortem, post mortem, in utero”, etc. (Flaişer 2011: 34).

Utilizată de către o comunitate medicală în continuă creştere, engleza devine lingua franca şi în câmpul medical, ajungând adesea să pătrundă în straturile specializate ale multor limbi de pe glob. Unele dintre aceste limbi sunt foarte ospitaliere, atât din punctul de vedere al permeabilităţii terenului lingvistic, cât şi din punctul de vedere al atitudinii utilizatorilor faţă de acest fenomen natural de contaminare lingvistică. Limba română este una dintre acele limbi care s-a dovedit a fi foarte ospitalieră, permiţând absorbţia rapidă a cuvintelor şi a structurilor noi. Terminologia medicală s-a îmbogăţit considerabil în ultimul secol, dar şi de la o decadă la alta, datorită dezvoltării şi utilizării pe scară largă a noilor mijloace tehnice de cercetare şi investigaţie clinică şi paraclinică. La 30 de ani de la apariţia primului dicţionar medical în limba română la Editura Medicală din Bucureşti, în 1969, Valeriu Rusu număra peste 200 000 de termeni medicali, menţionând faptul că apar neîncetat neologisme, mai ales în domeniul biologiei moleculare. Anglicismele pe care le-a adoptat ca atare se impuseseră, după cum mărturisește autorul, prin utilizarea frecventă, engleza americană reprezentând cea mai importantă sursă de termeni medicali noi. Domnia sa considera că vocabularul medical se complică, uneori în mod inutil (Rusu 2010: 20).

Alături de Mariana Flaişer şi Mioara Avram, Valeriu Rusu susţine faptul că limba engleză are darul de a contribui la romanizarea sau „relatinizarea” limbii române. Doina Butiurcă dă câteva

BDD-A29527 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:29 UTC)

exemple prin care poate fi ilustrată asemănarea dintre cuvinte româneşti care se regăsesc în limbile franceză şi engleză sub forme foarte apropiate: fr. annelage, rom. anelaj, engl. annealing; fr. bloc, rom. bloc, engl. block; fr. veche boton, rom. buton, engl. button; fr. cachet, rom. caşete, engl. cachet (Butiurcă 2008: 45). Cercetătoarea ilustrează faptul că asimilarea termenilor proveniți din limba franceză s-a făcut păstrând forma originală sau prin transcriere în limba română. Întrucât limba engleză are origine saxonă, dar şi romanică (de sursă franceză), „anglicizarea nu este periculoasă prin ea însăşi pentru armonia terminologiei medicale". Rusu observă capacitatea limbii engleze de a adapta vocabularul medical de origine greacă şi latină. Autorul dă următoarele exemple: *lat. arteria* > engl. *artery; lat. vena* > *engl. vein* (2010: 37).

Valeriu Rusu atrăgea atenţia asupra crizei limbajului medical, resimţită deja la începutul secolului al XX-lea. Printre cauzele acelei crize erau enumerate imprecizia unor termeni, numărul ridicat de sinonime şi excesul de eponime. „După cum se ştie, eponimele încarcă excesiv terminologia medicală, îndeosebi în cazul denumirii bolilor, sindroamelor, semnelor şi al probelor (testelor)" (Rusu 2010: 12). Eponimele, de altfel, sunt doar unul dintre aspectele care aduc denumirile bolilor în prim plan, ca una dintre problemele cele mai controversate ale terminologiei medicale în general. Preocupările lingviştilor şi ale medicilor de a standardiza terminologia medicală contribuie la procesul de dezambiguizare a acestuia şi la adoptarea unui limbaj medical internațional, contribuind astfel la facilitarea schimburilor academice şi la accesarea cu mai mare uşurință a fondului de literatură de specialitate.

Bibliografie

ALBU, Rodica. 2003. Anglicisme recente în terminologia medicală românească. p. 143-150. Disponibil la adresa http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/V2710/pdf, consultat la 13 august 2018.

AVRAM, Mioara. 1997. Anglicismele în limba română actuală. Bucureşti: Editura Academiei române.

BAYLON, Christian, MIGNOT, Xavier. 1994. Paris: La Communication, Nathan, Série ‹‹Linguistique››, p. 327-371.

BÂRLEA, Gheorghe, BÂRLEA, Roxana-Magdalena. 2000, Lexicul românesc de origine franceză, Ediția a doua, revizuită, Editura Bibliotheca, Târgovişte.

BIDU-VRÂNCEANU, Angela, 2007, *Lexicul specializat în mișcare. De la dicționare la texte*, Editura Universității din București, 2007.

BIDU-VRÂNCEANU, Angela (coord.), 2010 - *Terminologie şi terminologii*, două volume, Bucureşti, Editura Universității din Bucureşti.

BRAD CHISACOF, Lia, 2017, Cel mai timpuriu vocabular român-englez, în *Limba română*, Nr. 3, Anul LXVI, p. 317-322, disponibil la adresa https://www.lingv.ro/images/LR%203%202017.pdf, consultat în 2 august 2018.

BDD-A29527 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:29 UTC)

BUTIURCĂ, Doina. 2008. Limbajul medical. Influența engleză, p. 43-51. Disponibil [online] la adresa URL: http://www.philippide.ro/distorsionari_2008/043-051%20Butiurca%20-%20Limbajul%20medical%20cor.pdf, consultat în 17 iulie 2018.

CABRÉ, Maria Teresa. 1999. Terminology: Theory, methods and applications, John Benjamins Publishing Company Amsterdam/Philadelphia. ISBN 9027298653, 9789027298652 [online] consultat în 4 iunie 2018. URL: https://books.google.ro/books?id=HXovykLjp-IC&pg=PP7&hl=ro&source=gbs_selected_pages&cad=2#v=onepage&q&f=false și https://books.google.ro/books?id=HXovykLjp-IC&hl=ro

CANTEMIR, *Dimitrie, Istoria ieroglifică*, Editura Minerva, București, 1983.

COȘERIU, Eugen, Lingvistică din perspectivă spațială și antropologică. Trei studii, Editura „Știința", Chișinău, 1994.

DOICESCU, Dragoș, Nicolae, 2014, Elemente de anatomie, histologie şi terminologie medicală, Editura BREN, 2014.

FLAIȘER Mariana. 2011. Introducere în terminologia medicală românească. Iaşi, Editura Alfa.

PUȘCARIU, Sextil. 1976. *Limba română*, vol. I, Privire generală, Editura Minerva, București.

Dicţionare

DERA - CARP, Ligia, ANDREESCU, Irina, CARP, Nicolae, *Dicționar englez –român de abrevieri. Medicină. Biochimie.Imunologie.* București, Editura Top Suspans, 1991.

DM 2010 - RUSU, Valeriu, Dicţionar medical. Ediţia a IV-a revizuită şi adăugită, Bucureşti, Editura Medicală, 2010.

.

BDD-A29527 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:29 UTC)